

РОЛЬ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ

Арсеньєва Л.,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

Здобуття Україною державної незалежності набагато посилило значення міжнародних факторів у її розвитку. Адже лише після розпаду СРСР у 1991 році, Україна вперше постала на міжнародній арені як самостійний і повноправний суб'єкт міжнародних відносин. Перед нею стояли безліч питань, які потребували негайного вирішення. Відбувалася активізація суспільного життя, виникали нові партії, проводилося напрацювання нової правової бази. Важливим завданням залишалось визначення майбутніх геополітичних орієнтирів України та спрямованості зовнішньої політики держави.

Ті державотворчі тенденції та процеси демонтажу тоталітарних структур, що відбувалися в колишніх радянських республіках, не могли не привертати уваги з боку науковців, державних діячів та політологів, адже у світовому співтоваристві була започаткована переоцінка цінностей та широкі дебати щодо того, яким повинен бути «новий світовий порядок». Сьогодні Україна починає відігравати дедалі помітнішу роль на міжнародній арені, перед нею відкриваються нові перспективи. Наразі вона переживає революційні суспільні зміни та є об'єктом уваги всієї світової спільноти. З огляду на це, вивчення та аналіз концептуальних підходів до трактування ролі України в міжнародних відносинах заслуговує особливої уваги.

Питання ролі та місця України в постбіполярній системі міжнародних відносин порушується у концепціях європейських, американських, російських та українських вчених і науковців. Аналізуючи їх погляди можна виділити три основні концепції, які позиціонують Україну, як : 1) периферію Росії, здатну лише за певних умов відійти від неї; 2) «буферну зону», між Сходом і Заходом; 3) частину Євразійської імперії.

Перша позиція представлена у поглядах французького вченого Емануеля Тодда. Україну в історичних та суспільних відносинах, він визначає як погано структуровану, розпливчасту зону, яка сама ніколи не була джерелом феномену модернізації, адже нововведення завжди приходили із Росії. Співдружність Незалежних Держав може стати новою і реальною політичною формою, що поєднує російське лідерство і автономію низки пострадянських володарів. Тобто, Україна ж в основному залишається периферією Росії, її сателітом. Ця

залежність є результатом постійних тісних і невидимих зв'язків. Попри це, Е. Тодд зауважує існування достатньої кількості культурних відмінностей, які можуть сприяти самовизначенню України як специфічної спільності. Однак, позбавлена власного динамізму розвитку, Україна може відійти від Росії, тільки перейшовши в орбіту впливу іншої держави [1].

Інше бачення незалежної України в сучасній системі міжнародних відносин подають представники американської школи геополітики, такі як З. Бжезинський та Г. Кісінджер. На думку Г. Кісінджера, щоб вижити і процвітати, Україна не повинна бути форпостом ні Сходу, ні Заходу – вона повинна бути мостом між ними, геополітична роль якого тільки буде визначена. Вагоме місце нашої державі у своїй концепції відвів З. Бжезинський, у якій чітко прослідковується позитивна тенденція до піднесення ролі України у міжнародних відносинах, її вагомості та значущості. Він визначив Україну як «світову вісь» – державу від самого існування якої та її стану залежить конфігурація світової політичної ситуації. У той же час, поділивши Євразію на чотири платформи, З. Бжезинський позиціонує Україну, як таку, що випадає з цієї схеми і є сірою зоною, своєрідним буфером між Заходом і Сходом. Тому в зовнішній політиці слід дотримуватися нейтралітету та підтримувати хороші стосунки як із Росією, так і з Європою та США. Важливою є ще інша теза Бжезинського про те, що Україна може бути в Європі без Росії, а Росія без України не може [2, 3]. Прогнози та бачення ролі України у міжнародних відносинах З. Бжезинського, є важливою та цінною основою для того, щоб враховувати їх, до прикладу, у формуванні державної політики, чи в прогнозуванні політичного розвитку держави загалом.

Суттєво відмінним від американського та європейського є російське бачення ролі України в міжнародних відносинах. Яскравим прикладом може слугувати концепція російського політолога Олександра Дугіна. Він вважає, що Україна як держава не має ніякого геополітичного сенсу. Самостійне її існування може мати сенс тільки в якості «санітарного кордону», так як протилежні за геополітичною орієнтацією елементи не дозволяють країні цілком приєднатися ні до східного, ні до західного блоку, тобто ні до Росії, ні до Центральної Європи. Все це, пише О. Дугін, прирікає Україну на маріонеткове існування і геополітичну службу таласократичній стратегії в Європі. Але вчений зазначає, що існування України, як суверенної держави, в

сучасних її кордонах тотожне нанесенню жахливого удару по геополітичній безпеці Росії. Тому, пропонує поділити територію сусіда на чотири пояси, що відповідатимуть гамі геополітичних і етнокультурних реальностей: Східну Україну, Крим, Центральну і Західну Україну.

Враховуючи те, що Україна являє собою величезну небезпеку для всієї Євразії, на думку О. Дугіна, то Москва повинна активно включитися в перебудову українського простору, а саме стратегічно створити Україну проекцією Москви на півдні та заході [4]. Таким чином, О. Дугін намагався обґрунтувати для Росії ідею збереження свого суверенітету і незалежності, шляхом створення Євразійської імперії, до складу якої безумовно повинна бути включена і Україна.

Зі становленням незалежності України, концептуальні роздуми над її роллю на світовій арені постали і перед українськими вченими, політичними діячами та просто не байдужими до майбутнього своєї держави. Згадати хоча б Левка Лук'яненка, який тезу про те, що українці це європейська нація, обґрунтовує багатьма прикладами з історії, говорячи про відмінну від російської політичну традицію українців, ментальність, дух нації. На його думку, розвиток економічного співробітництва й торгівлі з європейськими країнами для взаємної вигоди є корисним, але, в той же час, прагнення нинішніх українських політиків якомога швидше приєднати Україну до різних європейських структур означає для нього не тільки підвищення технологічного рівня промисловості, а й перенесення в нашу державу змішування рас, деградацію національної культури і моральний занепад.

У цьому контексті варто згадати працю Леоніда Кучми «Україна – не Росія», в якій він стверджує, що потрібно і корисно констатувати, нагадувати і роз'яснювати, що наша держава – не продовження і не філія Росії, і взагалі не Росія. Таким чином, обґрунтовуючи для України європейський вибір, який є цілком органічним, адже це її цивілізаційний вибір, зроблений у далекій давнині. Кінцевою метою держави, експрезидент називає вступ до Євросоюзу, члени якого надають один одному свободу необмеженого пересування «ідей, людей і капіталів». Порівнюючи Росію і Україну, Кучма критично стверджує, що у двох країн різні історичні долі, різний національний досвід, різне самовідчуття, зовсім несхожі культурно мовні ситуації, принципово різні відносини з географічним і геополітичним простором, неоднакова ресурсна база, різна політична вага у світі,

непорівнянні можливості для взаємовпливу [5]. Загалом, на думку сучасників незалежної України, її геополітичний вибір повинен ґрунтуватися на національному прагматизмі.

Отже, повернення до теоретичного осмислення поглядів на роль України в системі міжнародних відносин дає можливість сформуванню цілісного уявлення про Україну, як важливого актора на світовій арені, шляхом виявлення спільних та відмінних рис у поданих концепціях. Такий аналіз спонукає по-новому поглянути на соціально-політичні проблеми сучасного українського суспільства, а зокрема і на проблему пасивності України щодо політики інших глобальних гравців, що зумовлено невизначеністю стратегічних напрямків соціально-економічних перетворень на національному рівні та відсутністю відповідної економічно-організаційної бази для реалізації державних інтересів на міжнародній арені. Тому, не відмовляючись від самостійності, керуючись національними інтересами, Україна зобов'язана інтегруватися в Європу. Незважаючи ні на внутрішню складну ситуацію в країні, ні на зовнішні впливи та загрози, пріоритетом для неї повинно залишатися утвердження й розвиток держави, як незалежної та демократичної, забезпечення стабільності міжнародного становища та прагнення отримати статус повноправного європейського учасника системи прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Тодд Э. После империи. Pax Americana – начало конца / Эммануэль Тодд. – М. : «Международ. отношения», 2004. – 240 с.
2. Киссинджер Г. Дипломатия / Генри Киссинджер / Пер. с англ. В. В. Львова. – М. : Ладомир, 1997. – 848 с.
3. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні перспективи. / Збігнев Бжезінський / З англ. перекл. Олена Фешовець. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
4. Дугин А. Основы геополитики / Александр Дугин. – М. : АРКТОГЕЯ-центр, 2000. - 928 с
5. Кучма Л. Україна – не Росія / Леонід Кучма. – М. : Время, 2004. – 560 с.

Наук. кер. - Колодій М. М., *ст. викл.*

Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів, м. Суми, 21-22 квітня 2014 р. / Відп. за вип. О.М. Сушкова. — Суми : СумДУ, 2014. — С. 333-337.